

Aⁿ

VISSZATEKINTÉS A HUSZADIK SZÁZAD MAGYAR ÉPÍTÉSZETÉRE

I.

Az ezredforduló az elmúlt korszak értékelésére szólít. Építészettünk esetében – úgy hiszem – ebből az alkalomból célszerűbb az ugyancsak lezáruló évszázadra visszapillantani. Ennek fő oka, hogy a régebbi évszázadok építészeti alkotásai, amennyiben tatárdulás, török hódoltság megkímélte is őket, más műfajt képviselnek, mint a későbbiek, hiszen a 19. század eleji reformkorszakot megelőző épületeknél a műemléki érték a mértékadó. A ma is még elsősorban használati értéket képviselő építészet a 19. századi urbanizálódással kezdődik, ezért úgy érzem, hogy jogos a kerek évforduló alkalmával visszapillantásunkat az amúgy is sokrétű, most záródó 20. századra korlátoznunk.

Ez az írás a különböző áramlatokat, befolyásokat, kimagasló eredményeket, legjellemzőbb stációkat ismerteti. Nem térhettem ki az épített volumen tekintélyes nagyságára, csak megjegyzem, hogy a minket övező épített környezet legnagyobb hányada – mintegy kétharmada – ebben az évszázadban épült. Éppen az alkotások s köztük a jelesek nagy száma miatt nem tudtam minden arra érdemeset, sem tervező építészeit bemutatni. Bizonyára sok érdemes alkotóval és műveikkel kellene az egyes periódusoknál példaként felsoroltakat kiegészíteni. Nagyon remélhető, hogy az elkövetkező években a 20. század hazai építészetét egészében és témakörönként vagy településenként áttekintő munkák nagy számban fognak tájékoztatást adni, és az utókor részére megörökítik azt a jelentős teljesítményt, amelyet most csak nagy vonalakban tudunk ismertetni.

Két világháború, az ország területének egyharmadra zsugorodása, az elnyomatás és kiszolgáltatottság évtizedei ennek az évszázadnak ismert – sajnos meghatározó – tényei. Mégis büszkeséggel tölthet el minket, hogy építészetünk, a társadalmi létnek ez a fontos tényezője ily sanyarú körülmények között is milyen sok eredményt tud ebben az évszázadban felmutatni. És mennyire tudja bizonyítani élenjáró kulturális szerepünket, Európához tartozásunkat. Ezért is fontos, hogy építészetünk teljesítményeit számba vegyük.

A századelő a világháborúig

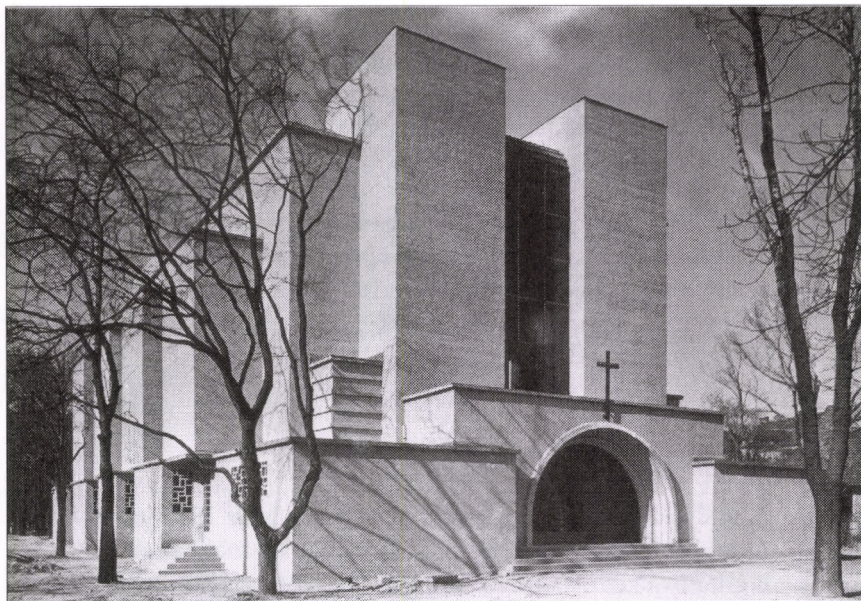
1900 körül még a historizmus, a történeti örökség formavilág-köntöse a nagy erővel formálódó fővárosunk látványának súlyponti helyein mutatkozik. Steindl Imre tervei szerint elkészült a Duna-parti újjógtikus országház. Szemben vele, a várban, Schulek Frigyes tervei alapján felépül a Halászbástya (1903). Pesten a Nagykörút mentén és közelében még javában épül a főváros megannyi historizáló bérháza. Vidéken még egyelőre szerényebb az építőmunka, de az igények már jelentkeznek.

A századfordulón tűnik fel a magyar építészet nagy alakja, Lechner Ödön. Néhány éve készült el az Iparművészeti Múzeuma, s éppen 1900-ban követi a Postatakarékpénztár, majd néhány év múlva a pozsonyi úgynevezett kék templom (1907). Lechner Ödön magyar építészetet kíván, a magyarság ázsiai gyökereire hivatkozik, amikor keleti motívumokat is vegyít dekorjába. A historizmus szürkeségét homlokzaton, tetőn és belsőben egyaránt mutatózó kolorit váltja fel. Zsolnay csempeburkolatokkal élénk színeket és tanulságos motívumokat jelenít meg: szorgos méhek is mutatkoznak a Postatakarékpénztár pillérein. Lechner új épületszerkezeteket is alkalmaz, a be-

tonnal és vasbetonnal rokonszenvez. Szimmetrikus középület-kompozíciói azonban még nem szakadtak el teljesen a megszokott történeti alakzatoktól. Architektúrájuk hatalmas újító ereje így is nemzeti öntudatot tükröz és a magyarságfüggetlenségi törekvéseinek tüntető eszközüvé emelkedik. Színhatása miatt Lechner – utólag – elbírja az összehasonlítást akár a katalán Gaudi csodált épületsajátosságaival.

Ezt követően már Kós Károly, Zrumezky Dezső, Mende Valér, Györgyi Dénes és még sok más fiatal építész érdeklődése Kalotaszeg, Székelyföld, Balaton-felvidék népi építésze felé fordul. De figyelnek a finn és az angol építészet nagy eredményeire is. A sepsiszentgyörgyi múzeum (Kós Károly, 1912) kompozíciója ezt közvetlen mutatja, a zebegényi templom (1908, Kós Károly és Jánszky Béla), a városmajori iskola (1911, Kós Károly és Györgyi Dénes) mintegy közvetve. Ennek az építészeti megújulásnak további jelentősége, hogy kilépett a fővárosból: mind több értékes és útmutató épület vidéken épül. A szabadkai városháza, a marosvásárhelyi városháza és mellette a kultúrpalota (mindkettő Komor Marcell és Jakab Dezső, 1907, illetve 1906–1910) annak a nemzeti szellemiségnek éltetői, amelyet nemrég Lechner Ödön vezetett be.

A puritánabb megjelenésű, premodernként jellemezhető építészet 1910 körül szinte egyidejűleg mutatkozik. Jelentős budapesti építésze Lajta Béla. Fiatalkori műveiben Lechner dekorjának közvetlen követője, de nemskára egy hatásos, nagyvonalú, elegáns kompozíciókkal jellemzett architektúrához jut: így a Rózsavölgyi házzal a Szervita téren (1911). Málnai Béla Nádor utcai lakóháza, a földszinten a cseh-magyar bankkal, Árkay Aladár fasori temploma (1913) is ennek a felfogásnak ékes példái. A vasbeton szerkezeteket bravúrosan és utánozhatatlan módon sikerült architektonikus kompozícióba foglalnia Med-

VÁROSMAJORI TEMPLOM
Árkay Aladár és Bertalan, 1932

gyaszay Istvánnak (a soproni és a veszprémi színházak, 1909 és lakóházak, un. városi bérházak Budán 1929). A kis rárosmulyadi temetőkápolna Medgyaszaynak talán leg-szebb alkotása (1910).

Az első világháborút megelőző évek néhány mér-nöki alkotását is a kimagasló építészeti munkák közé kell sorolnunk. Így Mihailich Győző máig fennálló temesvá-ri vasbeton hídját a Bega felett (1909). Zielinski Szilárd az ugyancsak építészeti hatást mutató Sinka-völgyhíddal (1907) technikai bravúrt (60 méteres ívvel épült vasúti híd), a margitszigeti víztoronnyal és az arad-csanádi vasút-nak ma szinte észre sem vett vasbeton szerkezetű árurak-

táraival Európa-szintű érdekességeket is alkotott. Ennél a műfajnál meg kell emlékeznünk az építetők felvilágosult szellemiségéről is, jelentős kockázatot vállaltak a kezdeményezések felkarolásával és finanszírozásával.

1903-ban indul az első hazai építészeti folyóirat, a „Magyar pályázatok”, mely négy évfolyam után 1907-ben felveszi a „Magyar Építőművészet” nevet. Egy évszázadon át, kisebb megszakításokkal és különböző irányzatokat képviselve, mégis csak ez a lap maradt a hazai építészet eredményeinek legfontosabb hirdetője. Száz év után visszatérve mintegy dokumentációja.

A „Wälder barokk”

A sok kezdeményezés reakciót is szült. Már 1910 körül újból mutatkozik a dekoratív historizálás, mely a két világháború között, főként a húszas években a Trianoni traumát követően, mintegy az elvesztett paradicsomra emlékeztet. Ennek az irányzatnak jellemző alkotása a budai Krisztinaváros postaépülete (Sándy Gyula, 1925), a lillafüredi Palota szálló (Lux Kálmán, 1927), a szombathelyi Nemzeti Bank (Hübner Tibor, 1929) és még sok más épület. Ez a visszalépés – mely egyébként külföldön is mutatkozott – nálunk Wälder-barokk néven ismert (Wälder Gyula építette – később – a pesti Madách házakat, a Rákóczi úti Gutmann sarkot és a budai cisztercita rendházat). A húszas években a reneszánsz és a barokk formák felélesztését a közönség és a kormányzat egyaránt támogatták, így hazánk építészete elmaradt a sok puritán európai kezdeményezés mögött. De ez csak rövid ideig tartott. Már 1930 körül Magyarország nemhogy behozta a lemaradást, de nemsokára éppenséggel az európai, sőt – megkockáztatom a megállapítást – a világ élvonalába került.

A harmincas évek, mint fénykor

A Bauhausban iskolázott és Nyugat-Európában tanult fiatal építészek munkái, a Budapesti Műszaki Egyetem kiváló építész-tanár gárdájának a példamutató és nevelő hatása együttesen járultak hozzá, hogy egy tehetséges építész-nemzedék eredményre vihette tiszta meggyőződését, még akkor is, ha kezdetben sok ellenállásba és meg nem értésbe ütközött. Ezzel a lezáródó évezredben a magyar építészet az 1930-as években olyan pozíciót tudott elfoglalni, mint korábban még sohasem.

1930-ban a historizmusból kivezető út keresése már kétségtelen volt. A Klebelsberg kultuszminiszter által pártfogolt szegedi Dóm tér építése, Rerrich Béla építész műve, a korszak egyik legjelentősebb városképi eredménye. A térfalak árkádjai a klinkertégla falfelületekkel és pilléreikkel újításnak számítottak. A kétségtelenül tetszetős megoldás az Alföldtől ugyan idegen, mégis méltányolni kell az újítási szándékot. Újított a Műegyetem is. Az átfogó építész-mérnöki oktatás névleg a technikai oldal felé nyitott, egyidejűleg a történeti építészet alkalmazásának metodikáját felváltotta annak tanulásra redukált ismertetése. Végeredményben a lényeg az, hogy megindult egy ésszerű és gazdaságos funkcionalizmusra, az egyszerű és tetszetős kifejezésre való nevelés. Kitágult az oktatás dimenziója is, létrejött a városrendezési tanszék. A huszadik század magyar építészetének képe nem lenne teljes két professzor nevének említése nélkül: Kotsis Iván az épülettervezés és Csonka Pál az alkalmazott szilárdságtan (statika) tanszék élén. Mindketten átfogó építészeti szemléletet plántáltak azokba a tanítványaikba, akiknek nemzedéke messze a második világháborút követő években is még irányította a magyar építészetet. Erre a nemzedékre nem az volt jellemző, hogy a szocialista hatalom igényeit szolgálta, sokkal inkább az, hogy alapos tudással felvértezve lefékezett sok megkívánt túlzást, és

a kiegyensúlyozott, értékálló építészet követelményeit mindenkor szem előtt tartva alkotott hazája javára. E két tanár mellé Wargha László, Korompay György (városrendezés), Weichinger Károly, Kiss Tibor (épülettervezés), Rados Jenő (építészettörténet) személyében további kiváló professzor-egyéniségek társultak. Közvetve az ő érdemük is a következő évek, sőt évtizedek megannyi hazai építészeti eredménye.

S hogy az igények és a lehetőségek említését követően rátérjünk a harmincas évek jeles magyar építészetére, ennek keretében is árnyalni kell – főleg a kiindulás tekintetében – néhány irányzatot. Breuer Marcell és Molnár Farkas a Bauhausból érkeztek, a velük egy művészi szinten álló Kozma Lajos addig -gazdasági kényszerből – már megjárta a húszas évek historizmusát. Mellettük mintegy vezéralakként áll Fischer József, talán valamennyiük közül a legeurópaibb. Molnár Farkas budai lakóházai közül a Lotz Károly u. 4. a kis tömbön belül megvalósított kétszintes lakásokkal (1933), és a Pasaréti úti bérház (1937) – az egyik lakásban állítható válaszfal révén változtatható térrel – a legfontosabbak. Breuer Marcell néhány pécsi épületet követően az emigrációban alkotott igazán nagyot. Fischer József lakóépületeivel (Bajza utca, 1937, Svábhegy Golf szálló, 1943) és budai szállodáival (Gyopár szálló, 1941, Rege szálló 1942), Kozma Lajos az Átrium mozi házával (1936) és a Régiposta utcai bérházzal tűnik ki. A Napraforgó utcai minta-lakótelep ma már műemlékként őrzi a Pasaréten a kor a funkcionalista építészet nevéhez méltóan valóban jól „funkcionáló”, egyben gazdaságos családi házainak egész sorát. A kor kimagasló középületei a budaörsi repülőtér (Borbíró Virgil és Králik László, 1936), a Pénzüntézeti Központ Szabadság téri banképülete (Nyíri István és Lauber László, 1939), a Dob utcai Posta-vezérigazgatóság – később minisztérium – (Rimanóczy Gyula, 1939) és a szerényen a Duna-partba illő pesti

hajóállomás (Masirevich György). Az egyik legelső, mintaszerű épület Hajós Alfréd margitszigeti uszodája volt (1931–1932). A katolikus templomépítészetben a városmajori templom és kampaniléja (Árkay Aladár és Bertalan, 1932 ill. 1940), Körmendy Nándor számos temploma vidéki magyar városokban (köztük a Győr- szentimrévárosi plébánia, 1942), a pécsi pálos templom (Weichinger Károly, 1939) a legjelentősebbek. A találóan új építészetnek nevezett jellegben mind több jeles alkotás épül vidéken: Sopronban Füredi Oszkár (két lövéri villa 1934-ben), Winkler Oszkár (Frankenburg út 6. lakóház 1935, Károlymagaslat kilátótorony, 1935) és Somló Aladár (Mátyás király u. 3. lakóház 1938), Mohácson Visy Zoltán mentőállomása és üdülőépülete (1935), Galyatetőn a nagyszálló (Puskás Károly és Uray György, 1939) kimagasló alkotások. A korszak választékos megjelenésű épületei az Olgyay Aladár és Viktor által tervezett budapesti bérházak (Városmajor utca, 1941, Lajos utca 1942). A lakásépítés terén a korszakot mintegy megkoronázó alkotások Wanner János Szilágyi Erzsébet fasori bérháza (1935) és Gerlóczy Gedeon elegáns pest-belvárosi bérháza a Petőfi Sándor utcában (1944). A zsúfolt beépítéshez szokott fővárosban a lakásépítés jelentős vívmánya volt a Köztársaság téren felépült OTI-házak sora, mert itt először sikerült a zárt sorú beépítést feloldani és kilencszintes tömbökbe, korszerű alaprajzba foglalni a lakásokat (Árkay, Faragó, Fischer, Heysa, Ligeti, Molnár, Pogány Móric, Preisich és Vadász, 1933).

A korszak puritán alkotásait gyakran a baloldal politikai ellenzéki ségével hozzák kapcsolatba, a haladó építésszek egy része a szabadkőművesség szelleméhez közel álló CIAM-hoz (Congres Internationaux d'Architecture Modernes) kötődött. Felvetődik a kérdés, hogyan válhatott éppen a Horthy-korszakban a magyar építészet annak a modern, funkcionalista építészetnek a mentsvárává, amelyet a hit-

leri Németország betiltott és Mussolini Olaszországa legfeljebb megtűrt. Az érdem, úgy hiszem, nem politikai, hanem szakmai oldalon található: az előjáróban említett kiváló iskolázottság és a nemes törekvések hatására ez valójában világnézettől független teljesítmény, hiszen a neves alkotók nem szorítkoztak a politikai baloldalra.

A korszak vezető folyóirata a *tér és forma*. Így, kisbetűvel írta címét, modernségét ezzel is hirdette. A folyóirat a funkcionalista modern építészet alkotásainak ismertetésén kívül bemutatta a hazai lakásviszonyok tarthatatlan lemaradottságát is. Szerkesztői és munkatársai kivétel nélkül jeles építészek: Borbíró Virgil, Major Máté, Wanner János, Granasztói Pál.

A harmincas évek végén ismét előtérbe került az a mélységesen emberi igény, mely az épülettől, az emberi környezet e markáns elemétől, mindig is többet kívánt mint a tiszta célszerűség kielégítését. Ezért egy nemzeti népi formákat felelevenítő irányzat újból kiterelődött. Ezt kétségtelenül jeles modern építészek is támogatták: a pannonhalmi gimnázium (Hidasi Lajos és Kiss Tibor, 1940), a Szeretfalva-Déda vasútvonal épületei (Fodor Jenő, 1942) ennek példái. A népi építészet évszázados tapasztalataira támaszkodó épületelemekkel (fa-támaszok, tornácok, ablakok, stb.) és kompozíciókkal (mozgalmas tetőidomok), vidéken a táji háttérhez való kötődéssel (ONCsA-házak, Hargitai turistaházak) sok tetszetős megoldás született.

A magyar mérnöki géniuszok sorát gyarapította Menyhárd István. A budai Hamzsabégi úton a BSzKRt autóbuszgarázsánál két irányban hajlított héjszerkezetű lefedéssel építette fel a nagy fesztávolságú csarnokot (1940). Ez világra szóló technikai újítás volt. Az építészetileg is remekműnek minősülő alkotás mai napig áll.

A második háborút követő újjáépítés és a kötelező historizálás

A második világháború válogatás nélkül és igen nagy mértékben pusztított hazánk épületállományában. 1945 után az első évek az újjáépítés szolgálatában álltak s ami újat hoztak, az sem különbözött érdemben a két háború közti mentalitástól. Jelentősek voltak a – többnyire folytatás nélkül elsikkadt – tervpályázatok. Mert, miként az első világháborút követő években is, egyelőre legalább ébren tartották az építészek fantáziáját. Ez volt leolvasható a budai fürdőváros tervpályázatáról, mely az akkor már régen lebontott Tabán beépítésével foglalkozott, és a pesti Erzsébetvárosra készült tervekről, melyek a pesti oldal lakóházállományának megújítását szolgálták volna. Pályázat vitatta meg a romos budai királyi vár épületének a helyreállítását is.

A pártállam már 1951-ben éles bíráló nyomán azzal a céllal hozta létre a Magyar Építőművészek Szövetségét, hogy annak tagjai a modern építészeti formák helyett egy tüntető historizmus stílusát elevenítsék fel, ezzel is hasonulva a hatalmat gyakorló szovjet-országi építészethez. Ezt a politikai szándékot annál könnyebben tudták megvalósítani, mert a szocialista gazdálkodás keretében az építészeknek állami tervezőirodába kellett tömörülniük. Csak nagyon kevés magyar építész volt, aki ne fogcsikorgatva tett volna eleget a szinte mindenki által korszerűtlennek és értelmetlennek minősített formai előírásoknak. Voltak többen is, akik igyekeztek minimális ornamenssel kielégíteni az előírásokat. A „szocreál”-nak gúnyolt stílus főleg a középületeknél néha szinte nevetséges homlokzatokat produkált. Csekély vigasz volt, hogy ez a stílus egész Közép- és Kelet-Európát elárasztotta. Az ipari építészet csarnokaira és egyéb üzemi létesítményeire azonban nem vonatkozott az „előírás”, mert – maradi szemlélet alapján – ezt nem

sorolták az építőművészethez. Így éppen az ipari építészetel sikerült, markáns tömegalkotásokkal valamint világviszonylatban is feltűnést keltő tartószerkezeti és építés-technológiai újításokkal – főként a nagyméretű vasbeton elemekből előre gyártott keretszerkezetek révén – komoly eredményeket elérni. Az emlékezetes teljesítmények főként az ezres létszámával nemzetközi viszonylatban is kitűnő Iparterv mérnökeinek munkáját dícsérik: Bajnay László, Gnädig Miklós, Mátrai Gyula, később Garay Lajos voltak ennek az irodának legjelesebb alkotói.

A stílusdivat csak kissé „öltöztette fel” a már korábban elkezdett Népstadiont, mely 1952-re készült el, Dávid Károly tervei szerint. Az építészeti megoldáson felül itt a városszerkezetbe illesztés is döntő jelentőségű volt, építésének idején még a közeli Keleti pályaudvar fűtőháza ontotta a kormot és a füstöt. Az átmenetileg szűkebb ülésekkel százezer nézőt és véglegesen is hetvenezret befogadó stadion a szokatlan városközpont-közeli elhelyezése ellenére is végül sikerültnek mondható. A korszak jellemző nagy építési munkája a bizonyára túlméretezett Miskolci Egyetem (Janáky István, 1951-től). Sikerült alkotás a két dunaújvárosi egészségügyi létesítmény: Ivánka András rendelőintézete (1953), melynek finom historizálása örök mementó marad, hogyan igyekezett a tehetséges magyar építész a stíluskööttségek ellenére is a felszínen maradni. Már le is vethette ezeket Farkasdy Zoltán kórházépülete (1956).

A hatvanas évektől a nyolcvanas évekig

A kényszerű stíluskööttségek szerencsére mindössze négy évig béklyózták a magyar építészek lehetőségeit és fantáziáját, mert a szovjet építészeket ért pártbírálat nyomán itthon is oldódott a szemlélet. Ezt követően azonban még évekig,

sőt évtizedekig más kötöttségek nehezítették az építés és ezzel az építészet munkáját – utóbbit az építés művészi értékű megnyilvánulásának tekintjük. A terveződésközpontú szervezete, a lakásépítést bénító alapterületi normatívák, különféle épületszerkezetek váltakozóan kötelező alkalmazása – holott egyesek a kísérleti szakaszon alig jutottak túl –, a megfelelő építőanyagok hiánya és késedelmes szállítása mind megannyi nehézséget jelentettek.

Az építészeti alkotások a feladat természete révén általában három csoportba oszthatók: a lakás- a középület- és az ipari építés. A lakásépítés témakörén belül külön is élesen elválasztódik a családi ház és a többlakásos épület. A hatvanas-hetvenes évek építészeti megfogalmazásánál legelőnyösebb helyzetben a középületek voltak, melyeknél a takarékoskodó állami hatalom bizonyos reprezentáció miatt nem érvényesítette a tömeges lakóházépítést sújtó előírásokat. A pártállam évtizedeiben ezért a marandó építészeti értéket a nagy számban épült középületek sikeres példái jelentették. Tervezésüket elsősorban az erre szakosított Középülettervező Iroda („KÖZTI”) építészeti végezték, kisebb mértékben, főként vidéki építkezések és egyes szaktárcákhoz tartozó feladatok esetében, más irodák is tervezték őket. A fiatal, tehetséges tervező-építészek nagy hányada igyekezett ehhez a munkakörhöz hozzáférni, aminek eredményeit még összefoglalni is nehéz.

A középület sokfajta: ide sorolható az iskola, kórház, irodaház, szálloda, színház-kultúrház, sportlétesítmény, állomásépület és posta egyaránt. (A templomot külön kategóriába sorolom, de városépítészet tekintetében ide tartozik.) A funkcionalista építészet jellegéből következik, hogy sikerült megoldás esetén a középület többnyire tükrözi rendeltetését, ez szinte minőségének egyik kritériuma. Elősegítették ezt, hogy a kor puritán stílusfelfogása miatt a tiszta térmértani tömegek a gyakoriak, például

egyes épületfajtáknál a magas tömb+ „lepény” együttes kompozíciója terjedt el.

A győri kórház orvosi étterem- és kultúrépülete Ivánka András fantáziateli és gondos alakításával annak idején az egész építésztársadalom figyelmét magára vonta (1969). Gulyás Zoltán Chemolimpex-irodaháza a pesti belváros marandó értéke (1963). Szrogh György a budai fogasvégállomással szemben a hengeralakú Budapest szállóval, melyhez „lepény” is tartozik, hangsúlyt helyezett a városképbe. A jeles szállodaépületek sorát a Karancs nyitotta meg: Jánossy György tervezte Salgótarján részére (1965). Balatonfüreden Mányoky László építette a Marinát (1969), Pázmándy Margit az Annabellát (1968). Finta József a fővárosi szállodák egész sorát alkotta a Lakóterv keretében: a Duna-part látványához képest túl magasnak ítélte és ezért vitatott Duna-Intercontinentalt (1969) és később mellette a Forumot, a Délinél a Pentát, a Németvölgyben a Novotelt. Jeles középületeink sorába tartoznak Mikolás Tibor debreceni épületei, mindenekelőtt a disztíngvált homlokzatával kitűnő egyetemi Kémiai Intézet (1969), majd a kultúrház (1980). Szegeden Tarnay István egyetemi elméleti tömbje (1976–1979), Győrben Cserhalmy József megyei tanács irodaépülete (1971), Szekszárdon Tillai Ernő Babits Mihály kultúrháza (1970) tekinthetők a kor jeles alkotásainak. De jeles középület kisebb településnek is jutott: Pécsváradon Erdélyi Zoltán gimnáziumi épülete a település arculatát előnyére változtatta, Jurcsik Károly Orgoványi Művelődési Háza (1971, társtervező: Varga Levente) elsőrendű alkotás, Lang János győri ETO-stadionja (1977) emberi léptékével és megnyerő alakjával a legtetszetősebb hazai sport-küzdőtér. Az új pályaudvarok közül nagyvonalú elrendezésével és méltó városképi megjelenésével kitűnik Szolnok (Schneller Vilmos, 1975).

A teljesség kedvéért még néhány kimagasló építészeti alkotásnak minősíthető középületet kell felsorolnom.

A HAJDANI GYOPÁR-SZÁLLÓ HOMLOKZATAI, SZÉCHENYI-HEGY
Fischer József, 1942

Ezek közé tartozik a hatvanas években évek elején Hofer Miklós Miskolc-avasi televíziós adótornya (1962), Molnár Péter (és Mühlbacher társtervező) Kőbányai mozija (1964), Heckenast János szombathelyi vradó állomása (1967). Callmeyer Ferenc korszerű elrendezésű és szerkezeti megoldású iskolái 1970 körül nagy figyelmet keltettek, Tarnay László elsőrendű iskolákkal gazdagította Szegedet és Gyulát (1966). Farkas Gábor a szép természeti környezettel harmóniában álló épületeket emelt a Kiskunsági Nemzeti Parkban (1978), Bene László az újpesti fürdővel (1974), Balogh István a Szent Imre herceg úti irodaházzal, Roth János két finom foghíj beépítésével (posta-tanulóotthon Sopron és OTP + lakóház Székesfehérváron) tűnt ki. Tolnay Lajos miskolci könyvtára (1969) és soproni fedett uszodája (1974), H. Boros Mária miskolci iskolái (1970-es évek) ugyancsak nevezetesek. Mintegy új-konstruktivizmust jelentett Bán Ferenc nyíregyházi kultúrháza (1977), nem sokkal később a mátészalkai tanácsház tiszta térmértani tömegével a Bauhaus felé kacsintott (1981). Tihanyi Judit és Halmos György kiállítási és más csarnokokkal, korszerű piacépítményekkel gazdagították építészetünket (Óbudai piac 1985; Mezőgazdasági Gépmúzeum Gödöllőn 1987). Sylvester Ádám kőbányai fedett uszodája (1983) és teniszcsarnoka megnyerő térhatásukkal lépnek elő.

(A következő számban folytatjuk)

KUBINSZKY MIHÁLY